

УДК 336.7

ЮРЧИШЕНА Людмила Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент

МАЙСТРУК Оксана Володимирівна

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

В статті розглядається сутність власного капіталу банку, його склад та джерела формування. Визначено взаємозв'язок складових і джерел формування власного капіталу банку.

***Ключові слова:** власний капітал, статутний капітал, приписний, регулятивний капітал, субординований борг.*

In the article the nature of the bank's equity, its composition and sources of formation. Correlation of components and sources of the bank's equity.

***Keywords:** equity, share capital, endowment, regulatory capital, subordinated debt.*

Стабільність та надійність банківської системи є однією із ключових проблем сьогодення. Оцінка всіх напрямків діяльності комерційних банків прямо чи опосередковано пов'язана з його капіталом. Роль власного капіталу полягає у забезпеченні стабільності та надійності банку, так як основними його функціями є захисна (поглинання можливих збитків), оперативна (забезпечення нарощування обсягу активів банку) і регулююча (визначення розмірів капіталу банку з боку НБУ).

Актуальність проблеми формування власного капіталу банку додає економічна і фінансова нестабільність нашої держави, тому вивчення можливості нарощування капіталу за рахунок різних джерел відповідно до ринкової ситуації, підвищує надійність банків, сприяє підтримці довіри клієнтів та можливість щодо нарощування банківських ресурсів. Отже, дослідження джерел формування та збільшення власного капіталу є актуальною науковою проблемою, яка має практичне значення.

Метою статті є вивчення теоретичних та практичних аспектів формування власного капіталу банку.

Питання суті власного капіталу, його структури, функцій і управління ним присвячено достатньо багато наукових видань і статей, зокрема, праці таких вчених: В.І. Міщенко, В.В. Крилова, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько, Продан Д.І., Пайтра Н.Г. та інших. Подальшого дослідження потребують питання нарощування власного капіталу шляхом диференціації джерел їх формування в умовах циклічного розвитку економіки та зростання рівня банківських ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Власний капітал комерційного банку становить

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

основу його діяльності, є важливим джерелом фінансових ресурсів та слугує необхідною умовою підтримки довіри клієнтів до банку, його фінансової стійкості й здатності виконувати свої зобов'язання.

Власний капітал банку – це грошові кошти, внесені акціонерами і засновниками банку, з метою забезпечення його економічної самостійності й фінансової стійкості протягом усього періоду його діяльності.

Власний капітал банку займає незначну частку в загальному обсязі ресурсів банку – до 10%, що зумовлено специфікою діяльності комерційного банку як установи, яка здійснює мобілізацію тимчасово вільних грошових ресурсів на фінансовому ринку та надає їх у позику.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» капітал банку визначається як власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань [2]. Законом визначено такі види капіталу банку: статутний, приписний та регулятивний.

Приписний капітал – сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації.

Статутний капітал – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень [1-2].

Регулятивний капітал банку сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовими актами Національного банку України [2].

Розглянемо особливості формування власного капіталу на прикладі Публічного акціонерного товариства «УкрСиббанк», так як відповідно до вимог Постанови Національного Банку України від 08.09.2011 року №306 всі банки зобов'язані подавати інформацію щодо структури власності.

Таблиця 1. Власники істотної участі ПАТ «УкрСиббанк» [3]

Власник	Відсоток статутного капіталу банку	Грн.	Кількість акцій
BNP Paribas (БНП Паріба)	84,9996%	1 508 175 523,78	138 047 721 538 простих іменних акцій 12 769 830 840 привілейованих іменних акцій
Європейський банк реконструкції і розвитку	15 %	266 149 956,00	24 361 496 040 простих іменних акцій 2 253 499 560 привілейованих іменних акцій

У структурі власності Банку немає жодної фізичної особи, яка б володіла істотною участю в Банку. Материнською компанією з липня 2011р. є BNP 84,9996% (у 2010р. – 99,9993%). ЄБРР належить 15% акцій Банку.

В складі BNP Paribas істотну участь (10,3%) займає Федеральна Холдингова та Інвестиційна компанія (Société Fédérale de Participations et d'Investissement/The Federal Holding and Investment Company), 100% якої належить Уряду Бельгії.

Серед інших акціонерів BNP Paribas є ряд фінансових компаній (інвестиційних фондів), що знаходяться на території Європи та поза її межами, разом їх частка у капіталі BNP Paribas складає 62,1%, проте частка кожної окремої компанії є незначною та не перевищує 10%. Найбільша частка серед таких компаній належить страховій компанії «АХА» та складає 5,3%.

Європейському банку реконструкції та розвитку («ЄБРР») належить 15% акцій Банку. Це міжнародна організація, створена відповідно до міжнародної угоди, укладеної 29 травня 1990 року (Угода про створення ЄБРР). Україна є однією із країн-членів ЄБРР та однією із країн-реципієнтів фінансової підтримки ЄБРР. Акціонерами ЄБРР є 61 держава, Європейська комісія та Європейський інвестиційний банк. Капітал ЄБРР складає 29 510 млн. євро, з якого акціонерам - країнам ЄС належить 55,12% капіталу, США – 10%, Японії – 8,52%, іншим країнам – 26,36% (в тому числі Україні – 0,8%) (див. рис. 1).

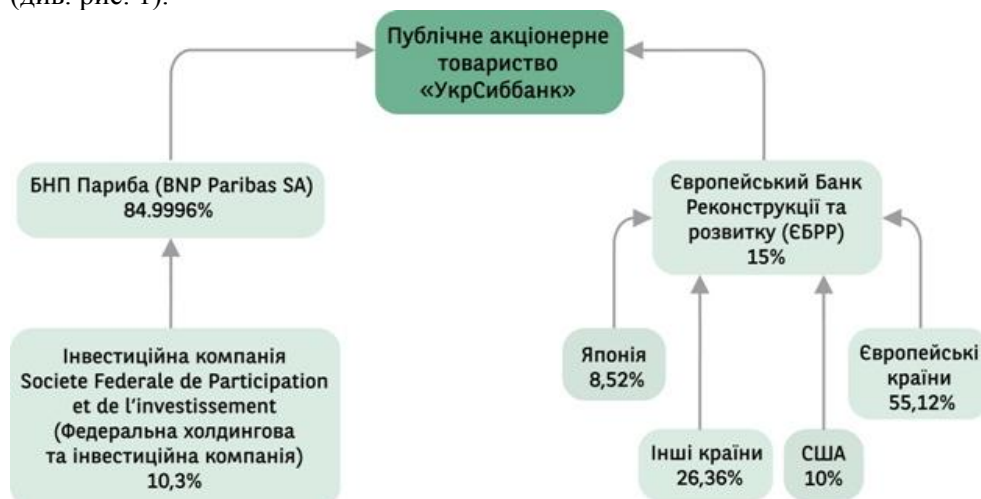

Рис. 1. Структура власності ПАТ «УкрСиббанк» станом на 01.01.2014 р. [3]

Залежно від джерел та порядку формування власний капітал комерційного банку поділяється на такі основні частини: статутний капітал, резервний капітал і нерозподілений прибуток. Оцінимо динаміку та структуру власного капіталу комерційного банку в табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка і структуру власного капіталу ПАТ «УкрСиббанк»

Власний	2011р.	2012р.	2013р.	Абс. відхил. (+,-)
---------	--------	--------	--------	--------------------

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

капітал							2013р. від 2012р.	
	т ис.грн	%	т ис.грн.		т ис.грн		т ис.гр н.	%
Стат утний капітал	7 51166 5	1 61159, 9	1 77433	,39	1 77433	,36	0	0,03
Еміс ійні різниці	8 16880	1 7525,8 5	8 11260	9,20	8 11260	9,06	0	0,14
Нак опичений прибуток (непокрит ий збиток)	- 71619 69	- 153657 ,3	1 64964	,94	2 06233	,39	4 1269	,45
Резе рви переоцінк и	- 73694	- 1581,0 77	2 7980	,01	- 237	0,01	- 28217	1,02
Усьо го ВК	4 661	1 00	2 778537	00,0	2 79158 9	00,0	1 3052	0

*Розраховано автором за даними фінансової звітності ПАТ «УкрСиббанку» [3]

Зміна структури власності в 2011р. призвела до покращення структури власного капіталу. В 2012 році величина власного капіталу зросла з 4661 до 2778537 тис. грн., в 2013 році становила 2791589 тис. грн. Найбільшу частку в структурі власного капіталу протягом 2012-2013 р.р. займають емісійні різниці приблизно 29%. Позитивним є зростання власного капіталу банку за рахунок внутрішніх джерел, одним з яких є накопичений прибуток, який має тенденцію щодо зростання і в 2013 р. становив 206233 тис. грн.

Основою формування власного капіталу банку є статутний капітал величина якого протягом 2011-2012 р.р. зменшилась з 7511665 тис. грн. до 177433 тис. грн. Тому доцільно виявити причини таких змін, так як вони позитивно вплинули на подальшу динаміку.

25 листопада 2011 р. акціонери BNP Paribas SA прийняли рішення про випуск 27,2 мільярда простих акцій загальною сумою 1 360 000 тис. грн. Розміщення акцій почалося 29 грудня 2011 р. та було завершено 27 лютого 2012 року. Відповідно до умов емісії акцій BNP Paribas SA (Франція) скористався переважним правом на придбання акцій до початку розміщення і здійснив внесок в акціонерний капітал компанії у сумі 1 155 992 тис. грн. 12 грудня 2011р. Цей внесок відображений у звіті про фінансовий стан як внесок в акціонерний капітал, не зареєстрований станом на 31 грудня 2011 р.

Позачерговими загальними зборами акціонерів Акціонерного товариства „УкрСиббанк”, які відбулись 12 липня 2012 року, одногослоно прийнято рішення про зменшення номінальної вартості простих та привілейованих акцій до розміру 0,01 грн. та відповідне зменшення розміру статутного капіталу на суму 7 097 332 160,00 грн., що дорівнює 80 %.

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

Нарощування статутного капіталу банків України здійснюється за рахунок інвестицій вітчизняних та зарубіжних інвесторів. Значне місце у структурі власного капіталу зайняв субординований борг, що позитивно впливає на зростання його величини. Законодавство України визначає субординований борг як звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути заборані з банку раніше, ніж через 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів. При цьому сума субординованого боргу, включеного у капітал, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинної суми протягом п'яти останніх років дії договору [2; 5].

У разі якщо субординований борг наданий в іноземній валюті першої групи Класифікатора іноземних валют Національного банку України, він враховується при розрахунку капіталу за офіційним валютним (обмінним) курсом Національного банку України, встановленим на звітну дату [2].

Субординований борг належить до зобов'язань банків. Однак, оскільки зазначені зобов'язання мають характер підпорядкованих, тобто зобов'язань другої черги, банки можуть використовувати їх для поповнення власного капіталу. Саме тому закон України «Про банки і банківську діяльність» трактує субординований борг як гібридні капітальні інструменти, яким характерні ознаки і власного капіталу, і зобов'язань [2].

Відповідно до законодавства сума субординованого боргу, що включається у власний капітал банку, не може перевищувати 50% від основного капіталу із щорічним зменшенням на 20% від його первинної вартості. Проте законом України «Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» від 23 червня 2009 р. визначено, що на період із 1.11.2009 до 1.01.2012 гранична сума коштів, залучених на умовах субординованого боргу, підвищується до 100% від основного капіталу банку. Кошти, залучені у цей період на умовах субординованого боргу, зараховуються до капіталу банку у повному обсязі без урахування обмежень, встановлених до додаткового капіталу. Запровадження цієї норми активізувало процес капіталізації банків [6].

Структуру субординованого боргу ПАТ «УкрСиббанк» наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Субординований борг ПАТ «УкрСиббанк» [3]

Назва компанії	Валюта	Рік надання	Рік погашення	Процентна ставка, %	2012р.	2013р.
BNP Paribas	Долари США	2007	2013	8,62	530802	0
BNP Paribas	Швейцарські франки	2007	2013	6,68	319294	0
BNP Paribas	Долари США	2006	2016	8,75	389529	381 238
BNP Paribas	Долари США	2007	2017	8,75	245064	239 847
BNP Paribas	Долари США	2008	2014	7,40	162883	159 893
СБРР	Долари США	2009	2019	13,24	401936	402 652

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

ЄБРР	Долари США	2009	2019	13,16	393920	394 828
ЄБРР	Долари США	2010	2020	8,30	1118418	1118 074
Всього субординований борг						3561846

У вересні 2013р. Банк погасив частину субординованого боргу перед материнською компанією – BNP Paribas номінальною сумою 36 000 тисяч швейцарських франків та 65 000 тисяч доларів США (всього 824 374 тисячі гривень на дату погашення). У лютому 2012 року Банк погасив субординований борг за договором з BNP Paribas у сумі 40 000 тисяч доларів США (319 596 тисячі гривень на дату погашення).

Субординований борг має позитивний вплив щодо нарощування капіталу банку, а саме:

- 1) збільшення капітальної бази банку без збільшення кількості його власників;
- 2) субординовані зобов'язання є дешевшим джерелом формування власного капіталу порівняно з емісією акцій і відповідно менш ризиковим;
- 3) відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;
- 4) інвестиційні ризики суб'єктів ринку обмежені у часі і мають довгостроковий характер [4; 6].

Нарощення власного капіталу банку за рахунок субординованого боргу, має і негативний аспект, так як в результаті його амортизації погіршується співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями банку, а це знижує його надійність і обмежує можливості збільшення доходів та прибутку.

Субординований борг є лише тимчасовим вирішенням проблеми капіталізації банківської системи, оскільки сума таких зобов'язань зараховується до складу додаткового власного капіталу банку тільки протягом п'яти років із щорічною їх амортизацією.

Дослідивши особливості формування власного капіталу на прикладі ПАТ «УкрСиббанк» можна визначити склад та джерела формування власного капіталу комерційного банку на рис. 2.

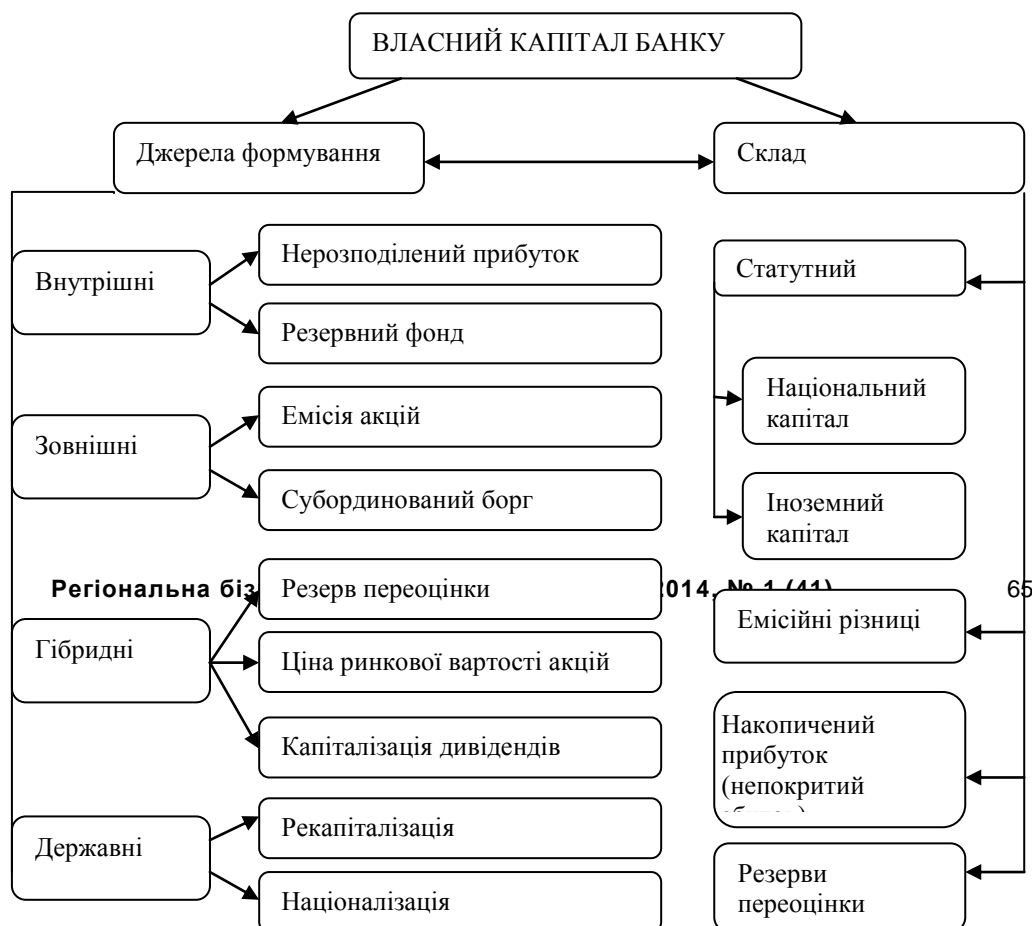

Рис. 2. Взаємозв'язок складу та джерел формування власного капіталу комерційного банку

**Побудовано автором*

В умовах сталого розвитку економіки та прибуткової діяльності банків основним джерелом нарощування власного капіталу є внутрішнє, за рахунок нерозподіленого прибутку та резервного фонду. Виникнення циклічної економічної кризи та збиткової діяльності банки зумовлюють використання зовнішніх джерел наповнення власного капіталу, шляхом додаткової емісії акцій та субординованого боргу, як це зробило ПАТ «УкрСиббанк».

Гібридні джерела наповнення власного капіталу банку можуть бути використані в будь-який момент незалежно від ринкової ситуації, а відповідно до рішення керівництва банку і його фінансової стратегії.

Державні джерела наповнення власного капіталу притаманні державним банкам, або зумовлюють зміну форми власності шляхом перетворення банку з приватного в державний.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження ми визначили особливості формування власного капіталу ПАТ «УкрСиббанк», обґрунтували взаємозв'язок складових і джерел формування власного капіталу банку.

Отже, банки мають можливість нарощувати власний капітал за рахунок різних джерел ресурсів (внутрішніх, зовнішніх, гібридних та державних), проте доцільність використання їх визначається із врахуванням фінансової стратегії банку та регулятивної політики НБУ. В кризових ситуаціях нарощування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел практично неможливо, а доцільно використовувати зовнішні, такі як емісія акцій та субординований борг.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 13 / В.І. Міщенко, В.В. Крилова, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2009. – 180 с.
 2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Find>
 3. Офіційний сайт ПАТ «УкрСиббанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrsibbank.com.ua
 4. Пайтра Н.Г. Механізм формування власного капіталу банків України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Пайтра Наталія Григорівна; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2010. – 20 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 17-19.
 5. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» (Інструкція, розд.1, п.1.5) N 368 від 28.08.2001
- Продан Д.І. Дослідження структури власного капіталу українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>